

Ukrainske børn, unge og forældre i folkeskolen

– erfaringer og behov to år efter den store ankomst

Indhold

Introduktion	3
Metode.....	4
Sammenfatning.....	5
Hvordan går det aktuelt med de ukrainske børn i skolerne?.....	8
Forbedret motivation i skolen hos de små børn.....	8
Variierende trivsel blandt unge ukrainere	9
Udfordringer ved indslusning til almenundervisning	11
Udfordringer i arbejdet med ukrainske børn	12
Midlertidigt perspektiv har negative konsekvenser	12
Mobning de ukrainske børn imellem.....	13
Forældresamarbejdet har taget tid	14
Børn og unges udfordringer med at navigere i ny skolekontekst	14
Børn og unge med behov for særlig støtte.....	16
Manglende handling på alvorlig mistro og diagnoser	16
Mistillid og kulturelle forskelle i syn på sundhedssystemet.....	17
Problematisk alkoholforbrug fylder for nogle	18
Gode erfaringer i arbejdet med de ukrainske børn	20
Særlovens fleksible rammer	20
Integrationsafdeling og tværgående samarbejde i kommunen.....	20
Fokus på opbygning af tillid i forældresamarbejdet	21
Psykosocial støtte, f.eks. MindSpring.....	21
Kommunernes ønsker og behov	22
Litteraturliste	24

Introduktion

Der er de seneste par år kommet mange børn med flugtbaggrund til Danmark. Udviklingen har særligt baggrund i fuldskalakrigen i Ukraine. Således har 14.107 mindreårige fået opholdstilladelse via særloven pr. 24. marts 2024.

Center for Udsatte Flygtninge har det seneste år i forbindelse med vores rådgivnings- og undervisningsaktiviteter oplevet stor efterspørgsel på viden fra dagtilbud- og (især) skoleområdet hvad angår modtagelse af og støtte til udsatte børn med flugtbaggrund. Og vi erfarer herfra – og også fra andre dele af praksis i DRC Integration – at der er en del børn, og særligt de lidt større børn, der har det svært, og at kommunerne i nogle tilfælde er udfordrede ift. nyankomne børn med særlige behov for støtte.

Samtidig med denne praksiserfaring har forskere fra Københavns Universitet gennemført en stor spørgeskemaundersøgelse, hvor 24,4 % af herboende fordrevne ukrainere selvrapporterer symptomer svarende til PTSD eller kompleks PTSD.¹

Endelig oplever vi, at en stor del af børnene nu er der, hvor de sluses ind i skolernes almenundervisningen, hvilket betyder nye opgaver og udfordringer for flere lærere og skolepersonale i øvrigt.

Vi befinder os dermed i en særlig situation, hvor skolerne har modtaget mange nyankomne børn på kort tid. Der er tale om børn, der oplever samme udfordringer som andre flygtningebørn, og samtidig er forholdene særlige på grund af situationen vedrørende Ukraine og på grund af særloven, der dels indebærer midlertidige opholdstilladelser, der gælder frem til marts 2025, og dels har ført til fleksible rammer for tilrettelæggelse af undervisningen i skolerne – som bl.a. indebærer mulighed for at etablere særlige undervisningstilbud på tværs af klassetrin og for at undervise på engelsk og ukrainsk. En del ukrainere uden skolefaglig uddannelse har været ansat til at varetage en del af denne store opgave.

Kommunerne og skolerne står derfor aktuelt i en særlig situation med forskellige udfordringer og behov. Situation og behov kan variere i kommunerne afhængigt af lokale omstændigheder som geografi, tidligere erfaring og praksis, økonomi, samt at der er taget forskellige redskaber i brug ved modtagelsen og undervisningen af de ukrainske flygtningebørn.

Denne rapport præsenterer resultaterne af en vidensindsamling, som Center for Udsatte Flygtninge har gennemført, om aktuelle udfordringer, gode erfaringer og behov for fortsat at kunne understøtte og styrke indsatsen på området – med fokus på de børn og unge, der har særlige behov, blandt andet som følge af egne eller forældres traumer eller PTSD.

Har du brug for viden, rådgivning eller sparring vedrørende udsatte børn, unge eller voksne med flugtbaggrund?

Kontakt Center for Udsatte Flygtninge:

33733339 | udsatte@drc.ngo | www.integration.drc.ngo/cuf

Download håndbogen [Børn med flugtbaggrund i daginstitution og skole](#)

¹Karstoft et al., 2024

Metode

Denne rapport bygger på tre fokusgruppe-interviews med 11 lærere, skoleledere og familiekonsulenter fra fem forskellige kommuner. Heriblandt både større og mindre kommuner fordelt over hele landet. De gennemførte interviews har haft fem temaer; status lige nu hos kommunerne, udfordringer, gode erfaringer, støtte til særligt udsatte børn og unge samt kommunernes aktuelle behov for at kunne løse deres udfordringer fremadrettet.

Derudover trækker rapporten også på tre panelsamtaler med i alt 27 ukrainske flygtninge fordelt i forskellige regioner.² Samtalerne har fokuseret på deltagernes oplevelser i Danmark og deres fremtidsperspektiver. I to paneler var deltagergruppen 26+ år. Det tredje var et ungepanel med ukrainere i alderen 17-19 år. Alle panelsamtaler og fokusgruppe-interviews blev gennemført i januar og februar 2024.

Både interviewpersoner og kommuner er anonymiserede. I teksten og ved citater fra panelsamtalerne bruger vi betegnelsen "ukrainsk paneldeltager". Ved citater fra interviewede kommunale medarbejdere fremgår den citeredes stillingsbetegnelse. Disse inkluderer skoleledere, folkeskolelærere, ungdomsskolelærere, flersprogs konsulenter, familiekonsulenter og afdelingsledere (på skoler).

Endelig inddrages relevant forskning i analysen. Dette bruges særligt til at perspektivere til ukrainsk kultur, traditioner og vaner i forbindelse med børneopdragelse, skoler og sundhedsvæsen (herunder psykiatrien). Derudover inddrager vi nyere forskning og undersøgelser om de herboende fordrevne ukrainere.

De følgende afsnit tager udgangspunkt i det, som de kommunalt ansatte og ukrainske paneldeltagere har sagt. Dog er det vigtigt at understrege, at det er forskelligt hvordan og hvor meget de forskellige tematikker fylder, afhængigt af hvem man taler med. I undersøgelsen giver vi plads til forskellighederne og fokuserer samtidig på de problematikker, der er fælles for flere interviewpersoner og kommuner.

² Se også Center for Udsatte Flygtninge, 2024

Sammenfatning

Ved starten af april 2024 er der godt 14.000 ukrainske mindreårige i Danmark, som har fået opholdstilladelse efter særloven for fordrevne ukrainere. Mange af dem og deres familier står aktuelt i, hvad man kan kalde en re-orienteringsperiode. Flere ukrainere tror ikke længere på, at krigen snart slutter, og det har indflydelse på deres fremtidsperspektiver og motivation for at blive i Danmark. Nogle vender hjem, andre bliver skilt, mens flere får familien sammenført i Danmark og i højere grad ønsker at blive. Disse tendenser har også betydning for de ukrainske børn og familiers tilgang til den danske skole, og for skolernes arbejde med børnene og de unge.

Denne rapport beskriver de oplevelser, som medarbejdere på skoleområdet aktuelt har med de ukrainske børns trivsel. Den beskriver desuden udfordringer i arbejdet med de ukrainske børn, herunder udfordringer med dem, der er særligt udsatte. Endelig beskriver den skolernes gode erfaringer med arbejdet med de ukrainske børn, unge og familier samt ønsker og behov for at kunne løse opgaven bedst muligt fremadrettet.

Kommunerne har organiseret modtagelsen og brugt særlovens frihedsgrader forskelligt, og det er også forskellige udfordringer, som skolerne står med nu.

De interviewede kommunale medarbejdere, hvoraf de fleste arbejder på skoleområdet, beretter generelt om en forbedret motivation hos særligt de mindre børn for at lære dansk, om varierende trivsel hos de ældre børn og unge samt om udfordringer relateret til indslusning i almenundervisningen, heriblandt svage danskundskaber samt adfærds- og trivselsmæssige problematikker.

Behov for langsigtet planlægning og strategi, der også rummer et integrationsperspektiv

Modtagelsen af de mange ukrainere blev tilbage i 2022 organiseret med en kort tidshorisont for øje – man formodede at krigen ville slutte, og ukrainerne blev givet relativt kort midlertidigt ophold under særloven. Nu, hvor opholdet alt andet lige har længere varighed, efterlyser flere skoler en mere langsigtet strategi i kommunerne, der også i højere grad inkluderer et integrationsspør. Nogle lærere og skoleledere oplever uklarhed om organisering af indsatsen på sigt og hvad angår indsatser, der har til formål at tackle børnenes adfærdsmæssige udfordringer og psykosociale behov.

Mange ukrainere har også selv forholdt sig til opholdet i Danmark med en formodning om snarlig tilbagevenden til Ukraine, hvilket har bidraget til forhøjet fravær i skolen, lavere motivation og langsommelig indlæring af dansk. Nu, hvor flere ukrainere oplever og ønsker et mere længerevarende ophold, er mange negativt påvirket af usikkerheden omkring deres tidsbegrænsede opholdstilladelse. Og forældre, børn og unge er udfordrede af, at nogle af børnene og de unge har et efterslæb, når det kommer til danskundskaber, inklusion og trivsel.

Møde mellem skolekulturer med større forskellighed end forventet

Mødet mellem forskellige skolekontekster og -erfaringer har fyldt meget på skolerne, og gør det stadig. Ligesom der er behov for at formidle det danske skole- og sundhedssystem til nyankomne ukrainere, må lærere også tilegne sig viden om det ukrainske skole- og sundhedssystem for at kunne støtte nyankomne børn og unge. Her er nysgerrighed og dialog vigtigt. Det er også relevant at forstå, hvordan vold, økonomisk ustabilitet og usikkerhed siden 2014 har påvirket mange familier i det østlige Ukraine. En del ukrainske børn har således psykosociale belastninger med sig i bagagen, som desuden kan være forstærket af den eksilsituation, de aktuelt befinder sig i. Det er oplevelsen i skolerne, at flere af de ukrainske børn kan være meget hårde ved hinanden, og at det er vanskeligt at løse konflikter på vanlig vis. De ukrainske lærere er her

en ressource, da de kan opfange verbal mobning på ukrainsk, men også de kan være udfordrede i forhold til konfliktløsning og forældresamarbejde om dette.

Det ukrainske skolesystem er i høj grad baseret på tests, udenadslære og en formel relation mellem lærer og elev, som ikke lægger op til samtale mellem forældre og lærer om barnets trivsel. Således oplever flere skoler, at mange ukrainske forældre ikke deler relevant information om barnet eller tøver med at spørge klasselæreren til råds. Børnene kan ligeledes være tilbageholdende med at søge hjælp i forhold til faglige eller trivselsmæssige spørgsmål. Det kan bl.a. betyde, at de ældre børn bliver overraskede over eksamensformer og -krav, og flere lærere beretter om forsøg på snyd ved eksaminer.

Nogle ukrainske forældre har den erfaring, at det er vigtigt at opretholde en facade over for både skole- og sundhedsvæsen. Dette kan være en måde at beskytte sit barn mod fordomme, forskelsbehandling eller social distancering. I Danmark er der samtidig en forventning om, at forældrene er transparente omkring deres barns vaner og helbred, for at skolerne kan give den rette støtte. Her er det vigtigt, at lærerne stoler på deres faglighed og prioriterer relations- og tillidsopbygning til forældrene for at sikre samarbejde og inklusion.

Manglende handling på alvorlig mistrivsel og diagnoser

Skolerne har særlige udfordringer, når det kommer til særligt udsatte ukrainske børn og unge, og hvordan de bedst kan støttes i skolen. Der berettes om flere tilfælde, hvor ukrainske børn med svær mistrivsel eller mulige diagnoser ikke får den rette støtte. Lærere kan opleve ofte at stå alene med opgaver, som de har brug for anden professionel hjælp til. Når der fra skolerne bliver sendt en underretning eller taget kontakt til PPR, kan der gå længere tid, før der bliver reageret, og før der bliver iværksat en indsats i relation til de ukrainske børn sammenholdt med, hvis der er tale om danske børn. Nogle interviewpersoner fortæller om ukrainske børn med tydelige tegn på psykiske diagnoser, som ikke bliver udredt eller får særlig støtte.

Manglende reaktioner på disse problematikker kan være et spørgsmål om manglende ressourcer eller kompetencer, eller det kan hænge sammen med, at man nogle steder afventer med iværksættelse af foranstaltninger, til børnene er sluset ud i almenundervisningen. Indsatsen kompliceres yderligere af nogle ukrainske forældres mistillid til psykiatrien og manglende transparens omkring deres børns trivsel, helbred eller diagnose.

Potentielt problematisk forbrug af alkohol

Alkoholmisbrug opleves som et problem blandt nogle ukrainere på midlertidige indkvarteringssteder og blandt udsatte familier. Det påvirker også børn, hvis forældre ikke drikker, men som omgås andre voksne med problematisk alkoholforbrug på indkvarteringsstederne. Oplevelser med de større børns festkultur og behov for at lyve i skolen eller over for forældrene skal også ses i relation til familiernes boligforhold, hvor mange nu i relativt lang tid har boet tæt sammen med andre familier på meget lidt plads. Her kan der være behov for, at nogle familier kan rykke ud i egen bolig.

Mange gode erfaringer

Der er også meget, som skolerne er lykkedes med, og som har gjort en positiv forskel i deres arbejde med de ukrainske børn. Det gælder særlovens fleksible rammer, mulighed for kunne have to lærere pr. klasse, Ukraine-modtageklasser med blandet undervisning på dansk og ukrainsk, ansættelsen af ukrainske pædagoger og lærere med stærke pædagogiske forudsætninger, samt undervisning i en reduceret fagrække.

Et stærkt tværgående samarbejde i kommunen og en bibeholdt integrationsafdeling ses også som en stor fælles ressource, der i nogle kommuner har bidraget afgørende til en god modtagelse. Derudover henviser flere til meget gode erfaringer med MindSpring-forløb for ukrainske børn og unge. MindSpring er psykosociale gruppeforløb for flygtninge, der gennemgår forskellige temaer som traumer, stress og identitet i eksil.

Der er også flere eksempler på gode erfaringer med prioritering af opbygning af tillid og relationsdannelse mellem skolen og de ukrainske forældre, f.eks. når klasselæreren har sat tid af inden undervisning til, at ukrainske forældre kan stille spørgsmål på engelsk eller ved hjælp af google translate. Og flere oplever, at ukrainerne med tiden har fået større forståelse for den danske skole (ift. didaktik, pædagogik og skole-hjem-samarbejde), og har taget den positivt til sig.

Skolernes behov fremadrettet

Der er ifm. interviews fremsat flere ønsker for at kunne håndtere opgaven med de ukrainske børn fremadrettet, som denne rapport og DRC's erfaring og viden i øvrigt understøtter.

Disse ønsker inkluderer:

- Kommunal planlægning efter et mere langsigtet perspektiv, der også inkluderer et integrationsspor, for ukrainernes ophold samt skole- og uddannelsesforløb.
- Styrket tværsektorielt og tværfagligt samarbejde mellem kommunale aktører – herunder styrket kommunikation og klarere ansvarsfordeling i arbejdet med særligt udsatte børn, unge og familier. Desuden sikring af ressourcer og kompetencer til at kunne reagere hurtigere i tilfælde af særlige behov.
- Efteruddannelse eller kompetenceudvikling af medarbejdere i arbejdet med at støtte særligt udsatte børn og unge med flugtbaggrund – særligt for lærere i almenundervisningen og PPR-medarbejdere.
- Ansættelse af tilstrækkeligt med lærere med kompetencer inden for dansk som andetsprog (DSA), og i det hele taget flere ressourcer for at sikre tilstrækkelig kapacitet og styrkelse af tilbud indenfor DSA-undervisning.
- Fokus på at styrke tilgængeligheden til fritidstilbud for børnene og de unge.
- Sikring af psykosocial støtte for flere børn og unge med særlige behov – for eksempel ved at tilbyde MindSpring-forløb el.lign.

Hvordan går det aktuelt med de ukrainske børn i skolerne?

Kommunerne har organiseret modtagelsen af de mange ukrainere meget forskelligt, hvilket har betydning for de erfaringer, man har gjort sig.

Forskelligheden kommer også til udtryk i de interviews, der i forbindelse med denne undersøgelse er gennemført med kommunale medarbejdere fra forskellige kommuner. En af de interviewede kommuner planlagde fra start med henblik på et længerevarende ophold i kommunen, og her blev særloven ikke taget i brug. I stedet udvidede og inddrog man børnene i det eksisterende system med modtageklasser. I en anden af de interviewede kommuner brugte man særloven de første seks måneder og ansatte medarbejdere til at undervise børnene på ukrainsk, hvorefter man i efteråret 2022 tilbagerullede alle tiltag under særloven. Andre kommuner har været glade for at kunne undervise i reducerede fagrækker og har brugt ressourcer på at have to lærere i hver klasse.

Overordnet er der ingen af interviewpersonerne fra kommunerne, som udtrykker behov for at forlænge de fleksible rammer til folkeskolen ifm. særloven.

Skolernes aktuelle indsats og udfordringer er præget af børnenes forbedrede motivation ift. skolegang, udfordringer med de ældre børns trivsel, den igangværende indslusning af mange børn til almenundervisningen og de sproglige, trivsels- og adfærdsmæssige udfordringer, der rykker med.

Forbedret motivation i skolen hos de små børn

De ukrainske børns motivation for at lære dansk har, overordnet set, været anderledes end for andre børn med flugtbaggrund, da mange ukrainske familier ved ankomst opholdt sig i Danmark med henblik på snarlig hjemrejse. Midlertidigheden har fyldt meget hos børnene, og det har påvirket deres motivation for at lære dansk. Dette er også et fænomen, der er blevet observeret i en undersøgelse, som Red Barnet gennemførte i 2023.³

Derudover har mange ukrainske børn gået i modtageklasser, hvor der kun har været ukrainske børn. De ukrainske børn har i høj grad været adskilt fra andre børn, og dagligdagen har således ikke lagt op til tilegnelse af det danske sprog.

For et flertal af deltagerne i de afholdte panelsamtaler er opholdstilladelsens midlertidighed en af deres største bekymringer. Mange ønsker at nu skabe sig en fremtid i Danmark. Usikkerheden om, hvorvidt det er muligt, er en psykisk belastning.

En kommunal interview-person kalder den nuværende periode for en "opbrudsperiode" for mange ukrainere:

"Indtil for nylig har flygtninge fra Ukraine primært været børn og kvinder, men nu kommer rigtig mange mænd og ældre. Nu hvor familien er samlet, er det også noget andet, bl.a. ift. deres tanker om hjemvendelse. Vi oplever også, at mange bliver skilt, hvis mændene ikke kommer. Måske har manden fundet en anden kvinde i Ukraine, eller de

³ Red Barnet, 2023

ukrainske kvinder vil hellere blive i Danmark uden deres mænd. Mange forandrer sig og udvikler sig meget.”

(familiekonsulent)

Der er et stigende antal familier, der har besluttet sig for at blive i Danmark, også hvis krigen i Ukraine slutter. Trods de midlertidige vilkår, viser en nylig undersøgelse udarbejdet af forskere fra Københavns Universitet, at 60 % af fordrevne ukrainere i Danmark ønsker at blive i Danmark, også hvis der bliver fred i det område, de kommer fra.⁴

De gennemførte interviews med skolefolk peger i retning af, at børnene er påvirkede af forældrenes motivation for at blive i Danmark. Flere børn synes nu mere motiverede for at lære dansk, da opholdet i Danmark er – og ser ud til fremadrettet af blive – af mere længerevarende karakter.

Børnenes sikkerhed, udviklingsmuligheder og trivsel spiller en vigtig rolle i forældrenes overvejelser om fremtiden. Flere interviewpersoner oplever, at mange forældre efterhånden kan se, at deres børn trives i den danske folkeskole, og at mange unge værdsætter undervisningen på ungdomsskolerne og relationen til deres lærere.

”Vi kan mærke at der sker en ændring nu [i forhold til forældrenes tillid til kommunen] fordi forældrene pludselig kan se, at børnene trives bedre her i Danmark, og at det er okay at lege.”

(skolelærer)

At forældrene støtter op om børnenes deltagelse i skolen og har tillid til skolesystemet, oplever skolefolk også har en indflydelse på børnenes fravær, som begynder at fylde mindre i nogle kommuner. Således viser undersøgelsen fra Københavns Universitet, at børnenes trivsel ikke er et væsentligt bekymringstema for de ukrainske voksne.⁵ I en kommune, hvor børnenes trivsel overordnet vurderes som god, noterer de også færre forespørgsler om fridage og mindre fravær end for et år siden.

Varierende trivsel blandt unge ukrainere

Trivslen i udskolingen opleves mere blandet. I nogle kommuner er det oplevelsen, at de ældre børn har det svært, kæmper med højt fravær (35-40 %) og udviser meget lidt motivation for at lære dansk. Her udtrykkes der bekymringer om udbredt mistrivsel.

”De store børn er helt klart dem, vi føler, vi taber. Det er dem, der trives allerdårligst. Der er grænsesøgende adfærd [...] Der er en stor overvægt med de tunge sociale sager i udskolingen. De små børn trives ok. Men de store børn er meget udfordrede.”

”Den 9.klasses afgangseksamen, der kommer lige om lidt, ved de slet ikke, hvordan de skal klare. De har ingen motivation, og kan slet ikke møde os og omvendt i vores tilbud på folkeskolen.”

(afdelingsledere)

⁴ Karstoft et al., 2024

⁵ Karstoft et al., 2024

Disse oplevelser er i overensstemmelse med fund i en undersøgelse udarbejdet for Red Barnets fra 2024, som beskriver hvordan særligt 13-15-årige ukrainere oplever, at opholdet i Danmark er præget af en følelse af meningsløshed. De beskriver det som en ventosal, hvor mange stadig er orienteret mod deres liv i Ukraine.⁶

Samtidig er der flere kommuner, hvor man oplever, at de unge trives bedre og er meget begejstrede for ungdomsskolerne. Som en skoleleder siger:

“Ungdomsskolerne er de unge ukrainere virkelig glade for, er det jeg hører. Der er mange 9. klasses elever, der bare går og glæder sig til at komme på ungdomsskolen.”

(afdelingsleder)

På ungdomsskolen *“hænger de unge i med næb og klør”* for at klare afgangsprøven og på sigt få lov til at blive i Danmark. De ukrainske studerende værdsætter, at man har et godt forhold til sine lærere i Danmark, og at man kan stole på dem og gå til dem med sine bekymringer. Det afholdte ungepanel bekræfter dette billede, og de deltagende unge udtrykker entydigt en høj motivation for at blive i Danmark, lære dansk og bestå de relevante eksaminer.

“Det er vigtigt for mig er at blive voksen i Danmark, få en uddannelse, lære sproget og få et arbejde.”

“Det vigtigste for min fremtid er økonomisk stabilitet [...] Det er usikkert med fremtiden, for opholdstilladelsen udløber i marts 2025. Indtil marts 2025 er jeg i Danmark, så jeg vil bruge tiden fornuftigt ift. arbejde, studier, at lære sprog. Jeg vil også lære engelsk.”

(unge ukrainske paneldeltagere)

Der er samtidig flere lærere, der fortæller om unge, der kæmper med stadig tydeligere udfordringer bag en ellers velfungerende facade:

“Det er meget, meget forskelligt fra ung til ung. Nu begynder vi at se, hvem der har det specielt svært. Vi prøver at afdække, hvad det er, der er på spil – hvorfor kommer nogle af dem ikke i skolen? [...] Det er den tid, der er gået. Vi kan se nogle mønstre og nogle strategier, der gentager sig. Vi har tænkt, at de var dygtige, men de ting, der så ikke fungerer, er blevet tydeligere.”

(ungdomsskolelærer)

Udfordringernes tydeliggøres yderligere i forbindelse med, at mange ukrainske unge står til at skulle indsluses til almenundervisningen eller tage afgangsprøverne fra grundskolen for at komme videre i det danske uddannelsessystem.

⁶ Køhler, Krøyer & Poulsen, 2024

Udfordringer ved indslusning til almenundervisning

Den igangværende indslusning af de ukrainske flygtningebørn i almenundervisningen er noget, der fylder hos skolerne. Af de godt 14.000 ukrainske børn og unge, som er kommet til Danmark efter krigens start i 2022, er der mange, der snart har brugt deres to år i modtageklasserne. Mange ukrainske børn er de seneste måneder rykket over i almenundervisning, er ved at blive det, eller står over for det i den nærmeste fremtid. Det er en udfordring, som kan give anledning til bekymringer og frustration.

Derudover kan det opleves som en pludselig og stor forandring for børnene at blive rykket ud af et miljø, hvor de ofte kunne bruge ukrainsk i deres hverdag. Trods den øgede motivation for at lære dansk, er mange af børnenes danskkundskaber under normalen sammenlignet med andre nyankomne børn. Hvor mange lærere ser det som et positivt skub, er der mange børn, der kæmper med en skuffelse over deres svage danskkundskaber, og som har svært ved at føle sig som en del af fællesskabet.⁷

Så hvor indslusning i almenundervisningen er et positivt skridt for inklusion i det bredere fællesskab og i forhold til det lidt længere fremtidsperspektiv, er det vigtigt at være opmærksom på, at inklusion i det nye fællesskab skal understøttes, og at overflytningen fra modtageklassen samtidig kan opleves som et tab af et trygt fællesskab med andre, der er i samme situation som en selv.⁸

Udover relativt svage danskkundskaber kan der også rykke mange sociale og trivselsmæssige udfordringer med over i almenklasserne, specielt i udskoling. I nogle kommuner har man – mens børnene er i modtageklasse – også været tilbageholdende med at iværksætte foranstaltninger eller involvere PPR. Eller man har oplevet, at der ikke er blevet handlet på underretninger i denne periode. Der er således nogle udfordringer og et ansvar, der flytter med ud til faglærerne i almenundervisningen.

”Lærerne er meget bekymrede for eleverne. Bekymret for at de selv ikke kan løfte opgaven – de er usikre og ved ikke, hvordan de skal gribe opgaven an. Specielt faglærere i udskoling. Jeg oplever ikke, at lærerne ikke vil, men jeg fornemmer, at lærerne er usikre omkring opgaven.”

(afdelingsleder)

⁷ Red Barnet, 2023

⁸ Køhler, Krøyer & Poulsen, 2024

Udfordringer i arbejdet med ukrainske børn

Dette afsnit peger på fire problematikker, som går igen for skolerne. Dette gælder en negativ effekt af midlertidigheden, sociale problemer med mobning de ukrainske elever imellem, barrierer for et godt forældresamarbejde og børnenes udfordringer med at navigere i et nyt skolesystem.

Midlertidigt perspektiv har negative konsekvenser

De midlertidige opholdstilladelser givet af særloven har bidraget til, at nogle kommuner har opereret med en kort tidshorisont for ukrainernes ophold. I nogle kommuner oplever interviewpersoner, at der stadig opereres ud fra et meget midlertidigt udgangspunkt, selvom mange ukrainere efterhånden har været her længe, og selvom deres ophold sandsynligvis bliver af længere varighed.

Oplevelsen af, at der mangler en klar retning og en længerevarende plan for, hvad de enkelte skoler skal tilbyde de ukrainske børn og unge, giver flere steder anledning til frustration. Nogle oplever, at mange midler er blevet brugt på at sørge for en god modtagelse af ukrainerne, men at der synes at være en implicit forventning om, at det er et forløb, der slutter inden længe. Nogle interviewpersoner påpeger, at det er en urealistisk og dermed uhensigtsmæssig forestilling, og de efterspørger derfor en mere langsigtet strategi.

I familierne er midlertidigheden en væsentlig faktor, der har påvirket børnenes energi og motivation for at lære dansk. Mange børn har fulgt deres skole i Ukraine online efter deres timer i modtageklassen.

En forælder fra panelsamtalerne forklarer den påvirkning, det har på ham og hans familie, at de ikke kan planlægge ud i fremtiden.

“Hvis jeg ved, at vi bliver her, så kan han [barnet] droppe undervisningen i Ukraine. Hvis jeg ved det med sikkerhed, kan han koncentrere sig om dansk skole. Men nu står vi midt i mellem, og vi kan ikke sige nej til dansk skole, men han kan heller ikke følge skolen online i Ukraine 100 %, fordi den foregår samtidig med den danske skole, fra kl. 9.”

“Det er ligesom planterne i en krukke – vi får vand osv., men vi kan ikke slå rødder. Vores ønske er at leve livet, det fik vi ikke mulighed for i Ukraine. Vi skal alle sammen integrere os her, vi har vænnet os til det her.”

(ukrainske paneldeltagere)

Mange familier føler sig fanget i et limbo, som tærer på både børn og voksne. Oplevelsen af ikke at få lov til at slå rødder er noget, som de ukrainske flygtninge kæmper meget med i deres hverdag.

Lærere oplever både børn, der er trætte af at gå i skole, samt børn, som er ensomme, fordi de går direkte hjem efter skole og studerer. Ligeledes er der mange børn, der ikke kommer ud i fritidstilbud eller i SFO. Dette kan både handle om økonomi, onlineundervisning og kulturforskelle i forhold til hjemme- og fritidsliv. Det gør det sværere for de ukrainske børn at få nye venner og knytte sig til en ny dagligdag. Denne observation stemmer overens med undersøgelser, der viser, at de ukrainske børn føler, at det er svært at blive en del af børnefællesskabet og oplever ensomhed,⁹ men også at ensomhed generelt er noget, som børn med flugtbaggrund tumler med.¹⁰

⁹ Red Barnet, 2023

¹⁰ Børnerådet, 2017

Samtidig er der flere interviewpersoner, der oplever, at skiftet i fremtidsperspektiver hen imod Danmark og en øget forståelse for den danske skolekontekst efterhånden også påvirker nogle børns motivation for at blive inkluderet i skolen i en positiv retning.

Flere kommuner efterspørger midler til fritidsaktiviteter eller andre tilbud, som der kan henvises til uden ventetid.

Mobning de ukrainske børn imellem

Det er en gennemgående oplevelse blandt de interviewede skolerepræsentanter, at der er udfordringer med at håndtere mobning og konflikter de ukrainske elever imellem. Mobningen er både fysisk og verbal og kan tage afsæt i kulturelle forskelle og fordomme mellem øst- og vestukrainere eller opstå i konteksten af den danske folkeskole, når en ny ukrainsk elev starter, og de etablerede elever skal markere sig. Her er det svært for lærere og pædagoger, der ikke kan tale ukrainsk, at forstå, hvornår og hvordan de skal gribe ind. Derfor er der også flere kommuner, der har været glade for deres ukrainsk-talende pædagoger og lærere, som kan opfange, når børnene taler grimt til hinanden. Andre skoler har sat mere personale på i frikvartererne for at have ressourcer til at være opmærksomme og gribe ind, hvis det eskaleres. De ukrainske lærere har også brug for supervision og sparring, da dette kan være en overvældende opgave, de kan føler sig alene om.

Der er en bred enighed om, at de ukrainske børn skal klædes på til konflikthåndtering i en dansk skolekontekst, men det er en udfordring, hvis man ikke har lærere, der føler sig trygge i at tage opgaven på sig.

”Konflikterne har primært været med hinanden, hvor de har været utrolig hårde. I går havde jeg en pige, der har det svært både derhjemme og adfærdsmæssigt. Nogle lærere havde lagt mærke til, at de snakkede grimt til hinanden. De siger ’din mor er død, din far er død’. Og så havde vi en snak om, at man ikke må tale sådan til hinanden, at man ikke må sige noget, man selv ville blive ked af at høre. Men hun slår jo også og siger grimme ting til de andre.”

”Drengene er benhårde. De skal ud og slås og er meget voldelige. Det er svært med den danske pædagogik. Især når mor siger, at man gerne må slå igen... Drengene er blevet manden i familien og tænker også på at skulle hjem og kæmpe.”

(skolelærere)

Der er både kulturelle og psykosociale forklaringer på børnenes svære adfærd og mobbe-kultur, som også trækker tråde til den usikkerhed og vold, som mange familier i det østlige Ukraine har levet med siden 2014. Forskning fra 2009 viser, at Ukraine er et af de lande i Europa, hvor mobning blandt børn er mest udbredt.¹¹ Ud af de 40 lande der deltog i studiet, selvrapporterede ukrainske piger i alderen 11, 13 og 15 at mobbe eller blive mobbet fjerdemest (piger i Danmark rangerede som nummer 28). Ukrainske drenge i samme aldersgruppe indtog en ottende plads (drenge i Danmark rangerede som nummer 26). Derudover viser et nyligt studie blandt børn i de østlige dele af Ukraine, der har været påvirket af krigen i mange år, at 30 % bliver fysisk disciplineret (slået) derhjemme.¹²

¹¹ Craig et al., 2009

¹² Burlaka et al., 2023

Forældresamarbejdet har taget tid

Næsten alle interviewpersoner oplever, at ukrainske forældre i mange tilfælde har været sværere at komme ind på end andre forældre med flugtbaggrund. Dette skyldes til dels, at man har haft en forventning om, at der ikke i samme grad som med andre flygtninge, skulle tages højde for kulturelle forskelle. En interviewperson nævner, at forældresamarbejdet kom langsommere i gang pga. manglende tillid til institutionerne, men at det er lettere nu, hvor relationen mellem borger og skole/kommune i mange tilfælde er forbedret.

Det er en udbredt oplevelse, at mange ukrainske forældre har en tilgang til pædagogik, didaktik og mobning, som ikke stemmer overens med, hvad der er udbredt i en dansk skolekontekst. Flere kommuner fortæller om udfordringer med forældre, der støtter deres børn i at slå igen, eller som selv er meget hårde overfor andre ukrainske forældre. En fortæller:

”Hvis der er en konflikt mellem to ukrainske elever, så vil forældrene mødes med det samme – de vil have et stormøde [...] Det er lige før, at der bliver langet nogle flade. De kan godt finde på at sige, ’lad børnene finde ud af det udenfor.’”

(skolelærer)

Her er der nogle lærere, der oplever, at de ofte skal sige forældrene imod eller insistere på at stå fast på deres metoder til, hvordan konflikten imellem to elever bedst kan løses.

Kommunerne lægger dog vægt på, at der er store forskelle i forældregrupperne. Dette handler til dels om de socioøkonomiske forhold, de har haft i Ukraine, deres uddannelsesniveau og tilknytning til Danmark. Der er både problemer, som er opstået i Danmark, og andre problemer, som er blevet forstærket af de oplevelser, ukrainerne har bag sig og med sig som krigsoverlevende og flygtninge.

Derudover oplever flere interviewpersoner, at der er forældre, som er meget ambitiøse på deres børns vegne. Dette ses også i de afholdte panelsamtaler, hvor nogle udtrykker bekymringer om ikke at kende nok til det danske system og derfor ikke vide, hvad der er det bedste for børnene. Det er også en følelse blandt flere af de deltagende forældre, at de er blevet fejlet til side i skolesystemet pba. deres manglende danskundskaber. For eksempel har nogle oplevet ikke at blive inviteret til forældremøder, fordi de foregik på dansk.

Børn og unges udfordringer med at navigere i ny skolekontekst

Skolerne kan være udfordret af, at det er vanskeligt for børnene at forstå – og navigere – den nye skolekontekst, de befinder sig i. Det kommer bl.a. til udtryk ved, at både små og store børn snyder og lyver mere, end hvad lærerne er vant til. Det kan komme til udtryk i dagligdagen og i forbindelse med eksaminer. På nogle skoler er det et større problem, som hverken lærere eller ledelse ved, hvordan de skal gribe an.

Snyd er ikke et ukendt fænomen i det ukrainske skolevæsen, som bygger på hyppige prøver og udenadslære. I et kvantitativt studie fra Ukraine offentliggjort i 2023, svarer 43,2 % af børn således, at de har snydt i skolen.¹³

¹³ Burlaka et al., 2023

En ungdomsskolelærer fortæller:

“Det er ved at gå op for dem, at det bliver rigtig svært – de har en anden skolekultur og har været lidt arrogante og tænkt, at det var rigtig nemt. [...] Der er rigtig mange, der har snydt denne uge [i forbindelse med eksamen] – vi har aldrig prøvet, at så mange har snydt til en prøve.”

(ungdomsskolelærer)

En lærer fra en ungdomsskole fortæller, at mange unge ukrainere har det svært med de kommende eksaminer. De har troet, at det er nemt at gå i skole i Danmark, fordi der ikke testes på samme måde som i det ukrainske skolesystem, og mange er blevet overrasket over, at de har en stor grad af ansvar for egen læring, også i gruppearbejde.

“Vi oplever også problemer omkring det kulturelle – hvad vil det sige at gå i skole? Hvis jeg ikke skal aflevere eller testes, så behøver jeg ikke lære noget. Det er en anden forståelse for læring – det snakker vi meget om. Mange har en forventning om, at det danske sprog bare kommer til dem. De har været vant til udenadslære, og derfor synes de, at det danske skolesystem er nemt. Det er en lang proces at prøve at få dem til at åbne op.”

(ungdomsskolelærer)

Interviewpersoner fra flere kommuner melder, at flere unge nu er ved at adaptere til det danske skolesystem. Mange unge er meget opsatte på at bestå diverse afgangsprøver, og det er ved at gå op for dem, hvordan de selv har ansvar for deres læring, at prøverne i Danmark er anderledes, og at det danske sprog ikke kommer at sig selv.

Børn og unge med behov for særlig støtte

Skolerne har særlige udfordringer, når det kommer til særligt udsatte ukrainske børn, og hvordan de bedst kan støttes i skolen. Flere af disse børn har også været udsatte i Ukraine pga. socioøkonomiske forhold, manglende behandling på diagnoser eller misbrug i hjemmet. Dette afsnit dykker ned i skolernes udfordringer med denne gruppe, når det kommer til utilstrækkelige reaktioner på alvorlig mistrivsel, manglende tillid til sundhedssystemet og problematisk alkoholforbrug.

Manglende handling på alvorlig mistrivsel og diagnoser

Når skolerne står med ukrainske elever, der viser tegn på alvorlig mistrivsel, kan lærere og ledelse opleve, at deres kompetencer ikke altid rækker til at tage hånd om barnet. Børn med krigstraumer kan udvise adfærdsmønstre, der også kendetegner neurodivergente diagnoser som ADHD, ADD eller autisme.

“Det er også svært at se, hvad der er mental sygdom, og hvad der er traume-symptomer. Jeg har prøvet med MindSpring, som vi har rigtig gode erfaringer med, men det vil de mest sårbare børn ofte ikke. Jeg har en pige, hvor forældrene prøver at hjælpe hende, men hun vil slet ikke noget – hun er sådan en, der forsvinder og ikke vil spise og røre noget. Men hvad så? Hvad gør man så?”

(afdelingsleder)

Børnenes trivsel er påvirket af mange faktorer og det kan være komplekst og sammensat. Derfor er der brug for, at skolerne kan få hjælp til opgaven. Det er dog i flere tilfælde oplevelsen, at når der fra skolerne bliver sendt en underretning eller taget kontakt til PPR, kan der gå længere tid, før der bliver reageret, og før der bliver iværksat en indsats i relation til de ukrainske børn sammenholdt med, hvis der er tale om danske børn.

“Det føles som om, at underretningerne blive sendt ind i et sort hul, og så hører man aldrig noget fra dem.”

(afdelingsleder)

Et par interviewpersoner fortæller om ukrainske børn med tydelige tegn på autisme i modtageklasserne, som ikke bliver udredt, får støttepædagog eller kommer videre til specialskole, fordi der ikke bliver reageret. Det kan være en belastning for både barn, familie og lærer, hvis der ikke bliver givet den rette støtte.

“Processerne tager meget, meget lang tid. Vi venter og venter. Efter vi startede en proces i juni 2022 – først nu har vi fået at vide, at barnet har fået plads her til marts og økonomisk støtte. Han skal stadig være i vores klasse indtil da. Et barn, der er 10, men ligner en på 6 og er meget nervøs og bange af sig. Jeg kan ikke finde ud af, hvor ansvaret er henne, folk er syge og ting bliver udskudt. Vi oplever, at vi står meget alene med det i klassen.”

(skolelærer)

Der er interviewpersoner fra flere skoler, der ønsker en klarere rolle- eller ansvarsfordeling i spørgsmålet om håndtering af ukrainske børn og unge, der udviser tegn på mistrivsel, mens de går i modtageklasse. Ligeledes efterlyser andre mere initiativ og kommunikation fra forvaltningen.

Derudover oplever flere, at der er brug for en forbedring af samarbejdet med PPR og en styrkelse af PPR-medarbejderes kompetencer i relation til børn med flygtbaggrund. Det handler om emner som kultursensitivitet, sprog og tolkning, flugt- og eksiltematikker samt traumer. Og så handler det om at tilføje tilstrækkelige ressourcer til at løfte opgaven.

“Der, hvor det har været svært, er i forhold til ‘hvor svinger pendulet hen?’ Altså, når skolen ser ting, hvor det kunne være fedt at starte et forløb allerede, mens barnet er hos dem. Når man snakker med PPR’s ledelse, så mener de, at opgaven med flygtningebørnene er noget, de sagtens kan og gerne vil løfte. Men det er lidt en anden snak, når man taler med PPR-medarbejderne. Der føler medarbejderne ikke, at de selv har kompetencerne til at løfte opgaven. Ledelsen var bare YES, men medarbejderne havde ikke kompetencerne. De var og er ikke klædt på til at håndtere de børn, der har noget anderledes med i bagagen, end de danske børn.”

(skoleleder)

Det kan således være skolerne, der ender med at varetage opgaven om støtte til særligt udsatte børn, når PPR ikke udfylder opgaven.

I nogle mindre kommuner opleves samarbejdet mellem for eksempel skoleområdet og børn- og familieafdelingen mere organisk. Dette er særligt tilfældet, hvor integrationsafdelingen er bibeholdt siden 2015, og hvor kollegaer kan trække på delt erfaring fra modtagelsen af de mange syriske flygtninge.

Mistillid og kulturelle forskelle i syn på sundhedssystemet

Det er vigtigt, at skolen og forældrene har tillid til hinanden og kan tale om barnet, for at skolen kan skabe de bedst mulige rammer for barnets trivsel. Her oplever flere den udfordring specielt med de børn og familier, der er særligt udsatte, at forældrene ikke udviser tilstrækkelig tillid og ikke er ærlige om deres børns helbred.

“Ved indskrivning på skolen har ingen af forældrene på nogen måde rapporteret nogen form for handicap eller svaghed i deres børn – alle er helt normale. Selvom det helt åbenlyst forholder sig anderledes i nogle tilfælde. Når vi snakker til skole-hjem-samtaler, så er nogle forældrene bekymrede for, om ukrainske myndigheder får adgang til vores dokumenter, hvis de bliver en del af EU. De er bange for deres børns fremtid, hvis nogen får nys om, at de har problemer.”

(skolelærer)

Her er relationsarbejde og en kultursensitiv tilgang vigtigt for at kunne gå i dialog med forældrenes antagelser om psykiatrien og børn med handicap og for at forbedre forældrenes villighed til at være ærlige om deres børns helbred til barnets egen fordel.

Forskning i ukraineres relation til psykiatrien i Ukraine viser, at den fortsat kan være påvirket af tiden under Sovjetunionen, hvor psykiatriske institutioner var et redskab til at undertrykke politisk modstand, og hvor udfordringer med mentale sundhed blev affejt som individuelle problemer forårsaget af Vestens

kapitalisme.¹⁴ Dette gælder især den ældre generation, men det er også et generelt problem i Ukraine, at mange med psykiske problemer undgår at søge hjælp af frygt for, at deres rettigheder bliver begrænset.¹⁵

En anden kommunal medarbejder nævner, at de har haft mistanke om falske lægeerklæringer fra læger i Ukraine, som ikke tager egentligt udgangspunkt i barnet. Dette kan være med til at udsætte forløbet for et barn, som har brug for særlig støtte.

Hvis forældrene ikke vil tage imod skolernes tilbud om for eksempel specialundervisning eller udarbejdelse af en pædagogisk-psykologisk vurdering (PPV), er det svært for medarbejderne at føle, at de lykkes i deres arbejde.

“Vi skulle mødes med en far til en elev med særlige udfordringer, nok autisme. Men faren ville ikke lytte og blev ved med at sige, at måske sønnen ikke er normal lige nu, men det er han om to år. Faren spørger, hvornår han skal ind i en normal klasse. Vi siger, han skal ikke i normal klasse, men det forstår faren ikke.”

(skolelærer)

Hvad angår problematikker relateret til (manglende) tillid, viser nylig forskning fra Københavns Universitet, at de ukrainske flygtninge, som rapporterer symptomer på kompleks PTSD (CPTSD), også har mindre tillid til danske institutioner og autoriteter.¹⁶ Derudover er sundhedssystemet og jobcentret de to institutioner, som ukrainerne har mindst tillid til. Ellers viser undersøgelsen, at de ukrainske flygtninge generelt giver udtryk for et højt niveau af tillid til danske myndigheder.

Problematisk alkoholforbrug fylder for nogle

Skolerne på tværs af landet oplever, at et problematisk forbrug af alkohol fylder hos udsatte ukrainske familier. I sammenligning med den danske befolkning, har ukrainerne ikke generelt et iøjnefaldende alkoholforbrug.¹⁷ Således rapporterer 19,4 % af danske mænd tegn på problematisk alkoholforbrug (8,4 % af kvinder),¹⁸ hvor dette gælder 17,5 % af ukrainske mænd i Danmark (6,8 % af ukrainske kvinder i Danmark).¹⁹

Dog kan problematisk alkoholforbrug påvirke ukrainerne på en anden måde end den gennemsnitlige dansker, da mange ukrainere – udover at være påvirket af krig og eksil – bor tæt sammen på midlertidige indkvarteringssteder. Her bliver der fortalt om etableringen af alkoholiske fællesskaber, hvor nogle drikker og larmer om natten og sover hele dagen. Det påvirker derfor også børn, hvis forældre ikke drikker alkohol, men hvor alkoholforbruget alligevel fylder der, hvor de bor.

Der er også beretninger om ældre børn, der samles om fest og alkohol uden for hjemmene. Selvom danske unges alkoholforbrug er det højeste i Europa,²⁰ oplever en interviewperson, at alkohol-fællesskaber optager en anden funktion hos de ukrainske unge; nemlig at komme væk hjemmefra.

¹⁴ Weissbecker et al 2017

¹⁵ Weissbecker et al 2017

¹⁶ Karstoft et al., 2024

¹⁷ Der er brugt forskellige spørgeskemaer til at evaluere potentielt problematisk alkoholforbrug, så direkte sammenligninger skal tages med forbehold.

¹⁸ DANSKERNES SUNDHED, 2017

¹⁹ Karstoft et al., 2023

²⁰ ESPAD, 2019

“Der er grænsesøgende adfærd og uledsagede børn, som lige pludselig er blevet en central for fest. Det er ikke underligt, at man søger ud til fest, når man bor med sin mor på 12 kvm. og er en 14-årig dreng...”

(afdelingsleder)

Flere interviewpersoner oplever, at alkohol og vold i hjemmet fylder i sådan en grad, at det påvirker børnenes trivsel og deres ærlighed overfor lærere i skolen, både ifm. undervisningen, familieforhold og evne til at følge skolernes regler.

“Vi har en oplevelse af, at de store børn har et hemmeligt liv, der handler om alkohol og hash, som ingen må vide noget om [...] Denne uge er nogle unge blevet taget i at lyve – hvad gør vi så? Teamet mener, at det handler om, at volden i hjemmet er eskaleret her i Danmark. Det med at lyve og løgnene, det tynger børnene.”

(afdelingsleder)

Dette taler også ind i den generelle problematik om mobning og fysisk disciplinering i hjemmet (se afsnittet ‘Mobning de ukrainske elever imellem’). Der er endnu ikke forsket i dette i Danmark, men anden forskning viser, at vold og mentale helbredsproblemer er steget i takt med, at specielt den østlige del af Ukraine er blevet mere ustabil og påvirket af krigen.²¹

En opmærksomhed i denne sammenhæng er, at ukrainere i Danmark, der selvrapporterer symptomer på CPTSD,²² har større risiko for at have et potentielt problematisk alkoholforbrug.²³ Dette gælder 12 % procent af denne gruppe. Her kan det være relevant at gøre mere for at få børnefamilierne ud af store fælles indkvarteringssteder og ind i egen bolig.

²¹ Goncalves Junior et al., 2022

²² Complex Post-Traumatic Stress Disorder

²³ Karstoft et al., 2023

Gode erfaringer i arbejdet med de ukrainske børn

Det varierer meget, i hvilken grad skolerne føler sig udfordret af opgaven med de ukrainske børn. Dette afsnit deler kommunernes gode erfaringer med forskellige praksisser indenfor særlovens fleksible rammer, samarbejde på tværs af kommunen, forældresamarbejde og MindSpring-forløb.

Særlovens fleksible rammer

En kommunal medarbejder understreger den positive effekt, det har haft på børnene, at der har været ressourcer til at ansætte to lærere pr. modtage-klasse. Derudover har særlovens fleksible rammer gjort det nemmere for skolerne hurtigt at opskalere deres indsats, selvom mange fra starten har arbejdet med intentionen om, at de ukrainske børn skulle integreres med de danske børn, enten i almenundervisningen eller i frikvarteret.

”Udgangspunktet var at gøre som tidligere med modtage-klasser. Vi fik derudover ressourcer til at have to voksne pr. klasse. Det har vi været meget glade for, fordi der netop er mange gøremål i klasserne udover det faglige [...] Vi har rettet til for at passe til den store mængde ukrainske børn. Vi underviser dem i en reduceret fagrække: dansk, engelsk, matematik.”

(skoleleder)

Flere interviewpersoner har også gode erfaringer med Ukraine-modtageklasser med blandet undervisning på dansk og ukrainsk, undervisning i en reduceret fagrække samt ansættelse af ukrainske pædagoger og lærere med stærke pædagogiske forudsætninger. Dette gælder i undervisningen, men også i frikvarterne, da de kan forstå og træde ind, når de ukrainske børn for eksempel ikke taler ordentligt til hinanden. Ligeledes rapporterer Red Barnets undersøgelse fra 2023, at der på de skoler, der ikke har haft ukrainsktalende lærere eller pædagoger, er en gennemgående oplevelse af dårligere kommunikation og samarbejde mellem skolen og forældrene.²⁴

Der er samtidig kommunale medarbejdere i nogle kommuner, der har oplevet udfordringer i forbindelse med ansættelsen af ukrainske lærere, hvis de ikke kunne tale dansk til skole-hjem-samtaler, eller hvor ledelsen har følt, at de nye ukrainske medarbejdere har haft et børnesyn, der ikke har stemt helt overens med skolens.

Integrationsafdeling og tværgående samarbejde i kommunen

Én kommune oplever det som en stor fordel, at kommunens integrationsafdeling har været bibeholdt trods de senere års nedgang i antallet af nyankomne flygtninge. Det har en klar betydning for modtagelsen af de ukrainske flygtninge, at medarbejderne på tværs af kommunen kan trække på eksisterende fælles erfaring fra modtagelsen af de syriske flygtninge, og at der er et fagligt beredskab, der kan træde til. Her siger de, at det er relationsarbejdet internt i kommunen, der er vigtigt for at kunne maksimere indsatsen for det enkelte barn og ”for at rykke dét ekstra.”

²⁴ Red Barnet, 2023

“Vi har bevaret en integrationsafdeling i kommunen [...]. Så vi vidste, hvad det var, vi skulle gøre med ukrainerne, og vi kendte hinanden i forvejen. Vi lærte noget af 2015. [...] Der er vi heldige, at vi kan sparre med hinanden.”

(familiekonsulent)

Flere interviewpersoner fra kommuner, der tidligere havde haft en integrationsafdeling ifm. modtagelsen af de syriske flygtninge, udtrykker, at de godt kunne tænke sig, at det havde fortsat. Her kan det være brugbart at udveksle erfaring på tværs af kommunerne.

Flere kommuner har gode erfaringer med at samle de ukrainske elever på den samme skole i kommunen. Det sikrer, at der er lærere med kompetencer inden for dansk som andetsprog (DSA), specialundervisning eller undervisning af flygtningebørn på det samme sted i kommunen. Disse kommuner har været mindre kommuner med 30-40 børn ad gangen, som har gjort det muligt at samle alle børnene på én skole. I andre mindre kommuner har det været en udfordring, at man reelt ikke har haft lærere ansat med kompetencer i dansk som andetsprog og ikke har ressourcer til at ansætte nye.

Fokus på opbygning af tillid i forældresamarbejdet

De interviewpersoner, som oplever, at forældresamarbejdet bliver bedre med tiden, noterer at de i kommunen har gjort en del ud af, at forældrene ofte har mulighed for at tale med klasselæreren, og at det har forbedret forældrenes interaktion med skolen,

“Forældrene giver udtryk for, at de bliver holdt meget i hånden og bliver hjulpet, når de har det svært. F.eks. der er en lærer ti minutter før undervisningen starter, og så kan de lige nå at snakke med [underviseren], der snakker ukrainsk, og med google translate hvis der er en, der ikke kan. Så kan de kommunikere om, hvordan barnet har det.”

(skolelærer)

I det ukrainske skolesystem er det ikke kutyme at forældre taler direkte med klasselæreren angående bekymringer om deres barn, men det er en mulighed, som de har taget til sig her i Danmark, og som giver dem mere ro i hverdagen. I en kommune, hvor alle interviewpersoner udtrykker et overvejende positivt syn på de ukrainske børns trivsel i skolerne, er der samtidig en tydelig velvilje fra alle parter til at gå ud over deres egentlige jobbeskrivelse og samarbejde på tværs i arbejdet med børnene.

Psykosocial støtte, f.eks. MindSpring

Flere interviewpersoner har oplevet meget gode erfaringer med – og stort udbytte af – at etablere psykosociale MindSpring-gruppeforløb for de ukrainske elever.²⁵ Det har en positiv effekt på børnenes trivsel, og hjælper lærerne med at tilbyde en støtte, som ellers er udfordret af sprogbarriere, manglende tid og kulturforståelse. Dog nævner en interviewperson, at der også er brug for andre redskaber, når det kommer til de særligt udsatte ukrainske børn, da de ofte ikke vil deltage i MindSpring, hvis de i forvejen er meget stille, gemmer sig eller har meget fravær.

²⁵ Læs om MindSpring: <https://integration.drc.ngo/mindspring>

Kommunernes ønsker og behov

Dette afsnit samler op på de ønsker og behov, som de interviewede kommunale medarbejdere mener kan understøtte arbejdet med de ukrainske børn og deres familier, og som understøttes af DRC's erfaring og af viden i øvrigt.

De ønsker og behov, der identificeres i denne undersøgelse, inkluderer overordnet:

- Kommunal planlægning efter et mere langsigtet perspektiv, der også inkluderer et integrationsspor, for ukrainernes ophold samt skole- og uddannelsesforløb.
- Styrket tværsektorielt og tværfagligt samarbejde mellem kommunale aktører – herunder styrket kommunikation og klarere ansvarsfordeling i arbejdet med særligt udsatte børn, unge og familier. Desuden sikring af ressourcer og kompetencer til at kunne reagere hurtigere i tilfælde af særlige behov.
- Efteruddannelse eller kompetenceudvikling af medarbejdere i arbejdet med at støtte særligt udsatte børn og unge med flugtbaggrund – særligt for lærere i almenundervisningen og PPR-medarbejdere.
- Ansættelse af tilstrækkeligt med lærere med kompetencer inden for dansk som andetsprog (DSA), og i det hele taget flere ressourcer for at sikre tilstrækkelig kapacitet og styrkelse af tilbud indenfor DSA-undervisning.
- Fokus på at styrke tilgængeligheden til fritidstilbud for børnene og de unge.
- Sikring af psykosocial støtte for flere børn og unge med særlige behov – for eksempel ved at tilbyde MindSpring-forløb el.lign.

Ukrainerne har mødt en folkelig velvilje og opbakning, som mange har været – og er – glade for. Få oplever at blive diskrimineret, og langt de fleste har høj tillid til de danske myndigheder.²⁶ Mange kommunale medarbejdere er personligt og fagligt investerede i at sikre en god velkomst og et godt forløb for de ukrainske flygtninge i Danmark.

Det er en generel oplevelse, at den fleksibilitet og de frihedsgrader, der fulgte med særloven, har været nyttige, men at vi nu er et sted, hvor der ikke længere er behov for, at de særlige muligheder forlænges. Der kan dog være behov for på kommunalt niveau at anlægge et mere langsigtet perspektiv – og et integrationsperspektiv – i arbejdet med børnene og deres familier i skolerne.

Der et generelt ønske om (mere) efteruddannelse eller kompetenceudvikling af kommunalt ansatte i arbejdet med at støtte børn, unge og familier med flugtbaggrund. Konkret nævnes behov for sparring, erfaringsudveksling, kompetenceudvikling, oplæg, uddannelse og tværgående kompetenceudviklingsdage. Dette gælder både for personale på skolerne – ikke mindst lærere i almenundervisningen – samt hos PPR og medarbejdere i børn- og familieafdelingerne. Kompetenceudvikling gælder i relation til emner som flugt- og eksilrelaterede tematikker, traumer og kultursensitivitet.

Flere interviewpersoner giver udtryk for, at mange har været uforberedte på kulturforskellene mellem Danmark og Ukraine, at det kan være vanskeligt at identificere og tackle traume-relaterede problematikker, og at de oplever, at der i nogle tilfælde bliver handlet for langsomt i tilfælde af mistrivsel blandt børnene. Manglende kulturforståelse på begge sider giver anledning til mistænksomhed og berøringsangst, og det kan, i visse tilfælde, føre til, at medarbejdere tøver med at bruge deres faglige intuition og erfaring.

²⁶ Karstoft et al., 2024

“Det, jeg hørte på gangene, var, at det nok blev lettere, end det var med syrerne, specielt mht. til kulturforskelle. De troede bare, at de lignede os, og at der var ligheder i skolesystemet. Det var jo så ikke tilfældet.”

“Ligesom at man kan overse noget kognitivt, fordi man bare ser et flygtningebarn, så kan man også overtolke. Der var f.eks. en situation med en pædagog, der var bekymret for et ukrainsk barn [...] Jeg spurgte hende ‘hvad havde du gjort, hvis det var et dansk barn?’ [...] Derefter fandt hun en tolk, og så kunne hun til sidst konkludere, at der ikke var noget at bekymre sig om alligevel.”

(flersprogskonsulent)

I nogle kommuner kan der være behov for øget fokus på støtte til børn og unge med flygtbaggrund med særlige behov – børn i mistrivsel, med traumeproblematikker i familien, med mulige psykiske diagnoser. Tværsektorielt og tværfagligt samarbejde samt styrket kommunikation og en klar ansvarsfordeling mellem kommunale aktører er noget af det, der efterlyses.

“Selv når vi kan se, at der er noget galt og får indstillet barnet til kommunen, er det overhovedet ikke i mål. Det går i stå hos PPR. [...] Så hvad er skolens rolle mht. udredningen af børnene? Er det bare sprogindlæring skolen skal tage sig af? Det er uklart.”

(skoleleder)

Det er oplevelsen, at der i nogle tilfælde ikke er ressourcer eller kompetence til at sætte ind i tilfælde af børn med særlige behov for støtte. I andre tilfælde er der mangel på kommunikation mellem de involverede kommunale aktører omkring barnet. Og der er nogle steder en oplevelse af en tilgang, hvor man venter for længe med at sætte ind i med f.eks. udredning eller støtte i tilfælde af mistrivsel hos (relativt) nyankomne børn.

De interviewede kommunale medarbejdere efterspørger flere ressourcer til at fortsætte og udvikle tilbud indenfor undervisning i dansk som andetsprog (DSA) og til fritidsaktiviteter og -tilbud. En interviewperson udtrykker, at nogle af dem, der ikke lærer dansk i modtageklassen, heller ikke kommer til at lære det, hvis de er længere tid i modtageklassen. Her er der ønske om at udvikle andre modeller eller forløb, der kan forbedre overgangen fra modtageklasserne til almenundervisningen.

Angående fritidstilbud forklarer en interviewperson, at der også er brug for brobygning og hjælp omkring tilbuddene for at sikre, at børn fra mindre ressourcestærke familier også får glæde af dem. Det kan f.eks. være ved at udbrede brugen af fritids guider, som kan hjælpe børnene med at finde det rette tøj eller udstyr til aktiviteten samt hjælpe barnet med transport.

Litteraturliste

- Burlaka, V. (2016). Externalizing behaviours of Ukrainian Children: The role of parenting. *Child abuse and neglect*, 54, 23-32. Tilgængelig online: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0145213415004822?via%3Dihub>
- Burlaka, V., Hong, J. S., Thornberg, R., Serdiuk, O., Panok, V., Danylenko, H., Ilchyshyn, N., Burlaka, J. & Jones, W. (2023). Parenting practices, bullying perpetration, and conduct problems among Ukrainian children. *Child abuse and neglect*. 106508–106508. Tilgængelig online: <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2023.106508>
- Børnerådet (2017). *Du kan godt sige til dem, at der er ingen forskel mellem os og dem: Børn fortæller om at være flygtet og familiesammenført og om at møde børn, der er flygtet*. Børnerådet. Tilgængelig online: https://www.boerneraadet.dk/media/ihipnduf/brd_tema_boern-som-er-flygtet_2017.pdf
- Craig, W., Harel-Fisch, Y., Fogel-Grinvald, H., Dostaler, S., Hetland, J., Simons-Morton, B., Molcho, M., de Mato, M. G., Overpeck, M., Due, P., & Pickett, W. (2009). A cross-national profile of bullying and victimization among adolescents in 40 countries. *International Journal of Public Health*, 54(Suppl 2), 216–224. Tilgængelig online: <https://doi.org/10.1007/s00038-009-5413-9>
- Center for Udsatte Flygtninge (2024). *Ukrainernes stemmer – aktuelle vilkår, fremtidsperspektiver og drømme*. Tilgængelig online: <https://integration.drc.ngo/bliv-klogere/materialer/ukrainernes-stemmer/>
- DANSKERNES SUNDHED (2017). *Tal fra Den Nationale Sundhedsprofil*. Tilgængelig online: <https://www.danskernessundhed.dk>
- ESPAD (2019). Rusmiddeladfærd blandt skoleelever i 9. klasse i Danmark og udviklingen siden 1995, *Den Europæiske Rusmiddelundersøgelse (ESPAD) (2019)*. Sundhedsstyrelsen. Tilgængelig online: <https://www.sst.dk/-/media/Udgivelser/2020/ESPAD/ESPAD.ashx?la=da&hash=F3FB3235794E1FDE180FB3D4B0FC23333A6BF765>
- Eurostat (2022). *Frequency of heavy episodic drinking by sex, age and educational attainment level*. Tilgængelig online: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/hlth_ehis_al3e/default/table?lang=en
- Goncalves Junior et al. (2022). The impact of “the war that drags on” in Ukraine for the health of children and adolescents: Old problems in a new conflict? *Child abuse and neglect*, 128, Article 105602
- Karstoft, K., Korchakova, N., Pedersen, A. A., Koushede, V., Weiskopf, S. V., Power, S. A., Morton, T. & Thøgersen M. H. (2023). *Fordrevne ukrainere i Danmark I – Indledende Resultater fra DARECO (The Danish Refugee Cohort)*, Københavns Universitet
- Karstoft, K., Korchakova, N., Pedersen, A. A., Koushede, V., Power, S. A., Morton, T. & Thøgersen M. H. (2024). *Fordrevne ukrainere i Danmark II – Resultater fra DARECO (The Danish Refugee Cohort)*, Københavns Universitet
- Køhler, C. Krøyer, P. R. & Poulsen, Ø. S. (2024). *Ung i Usikkerhed: Betydningen af midlertidigt ophold for børn og unge med flugtbaggrund i Danmark*. Red Barnet & VIA University College. Tilgængelig online: <https://www.taggodtimod.redbarnet.dk/wp-content/uploads/2024/03/Ung-i-usikkerhed-rapport-Red-Barnet.pdf>

Red Barnet (2023). *Fra Ukraine til Danmark: En kvalitativ analyse af, hvordan børn og familier på flugt fra Ukraine oplever modtagelsen i Danmark*. Rambøll. Tilgængelig online:

https://res.cloudinary.com/dsbfgl5xo/images/v1697029512/ramboell_analyse-af-hvordan-boern-og-familier-paa-flugt-fra-ukraine-oplever-modtagelsen-i-danmark/ramboell_analyse-af-hvordan-boern-og-familier-paa-flugt-fra-ukraine-oplever-modtagelsen-i-danmark.pdf?i=AA)

Weissbecker, I., Khan, O., Kondakova, N., Poole, L. A., & Cohen, J. T. (2017). *Mental health in transition: assessment and guidance for strengthening integration of mental health into primary health care and community-based service platforms in Ukraine (English)*. Global Mental Health Initiative Washington, D.C. World Bank Group. Tilgængelig online:

<http://documents.worldbank.org/curated/en/310711509516280173/Mental-health-in-transition-assessment-and-guidance-for-strengthening-integration-of-mental-health-into-primary-health-care-and-community-based-service-platforms-in-Ukraine>

Har du brug for viden, rådgivning eller sparring vedrørende udsatte børn, unge eller voksne med flugtbaggrund?

Kontakt Center for Udsatte Flygtninge:

33733339 | udsatte@drc.ngo | www.integration.drc.ngo/cuf

Download håndbogen [Børn med flugtbaggrund i daginstitution og skole](#)